

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У БАНКІВСЬКОМУ КРЕДИТУВАННІ

О. Щуревич

*Львівський національний університет імені Івана Франка
79008 м. Львів, проспект Свободи, 18
E-mail: oksana.shchurevych@lnu.edu.ua*

У статті здійснено аналіз ключових аспектів проведення комерційними банками операцій з кредитування на етапі посткризового відновлення банківської системи.

Ключові слова: банківське кредитування, кредитний портфель, споживче кредитування, корпоративне кредитування.

Постановка проблеми. Суттєвий внесок у забезпеченні економічного зростання належить банківському кредитуванню. За оцінками фахівців, збільшення кредитування на 10% забезпечує приріст ВВП приблизно на 2%. Одним зі стратегічних завдань Національного банку України (НБУ) спільно з Урядом визначено відновлення корпоративного кредитування. Для досягнення цієї мети у найближчій перспективі вкрай важливо створити усі необхідні передумови, нівелювати існуючі ризики та недоліки, що цьому перешкоджають.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Дана тематика активно обговорюється у науковому середовищі, а також фахівцями сфери державного управління. Варто виокремити праці таких науковців: Забчук Г.М.[1], Диба Л.М.[2], Лаврик О.Л [3] та періодичні аналітичні публікації регулятора банківської системи [5-8].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Ураховуючи значний науковий доробок з даної тематики, необхідно зазначити, що відбуваються значні зміни в банківському середовищі, законодавстві, макроекономічна ситуація теж змінюється, що й актуалізує потребу в проведенні глибокого аналізу сфери банківського кредитування у сучасних умовах.

Метою статті є здійснення комплексного аналізу стану банківського кредитування для виокремлення основних перешкод для активного його відновлення.

Виклад основного матеріалу. Надання кредитів комерційними банками є однією з ключових операцій фінустанов, що має безпосередній вплив як на розвиток банків, так і на структуру економіки.

Спочатку проведемо структурний аналіз активів банківської системи України за період з 01.01.2016р. до 01.09.2019р. (табл. 1, рис. 1).

Загальні активи упродовж 2016-2019рр. демонструють зростання. Це було спричинено двома факторами: курсовою переоцінкою показників у балансі банків, а також збільшенням обсягів споживчого кредитування. Темп зростання активів зменшується.

Таблиця 1*

Структура активів банківського сектору України

	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019	01.09.2019
Загальні активи, млн. грн.	1 571 411	1 737 272	1 839 958	1 910 614	1 899 420
Готівкові кошти, млн. грн.	34 006	36 201	44 099	46 941	47 651
Кошти у НБУ, млн. грн.	27 392	40 824	37 357	35 549	57 414
Надані кредити, млн. грн.	1 009 768	1 005 923	1 036 745	1 118 860	1 075 249
Вкладення у ЦП, млн. грн.	201 520	332 273	425 803	480 615	437 303
Резерви за активними операціями, млн. грн.	321 303	484 383	511 062	556 445	524 335
Рентабельність активів, %	-5,46	-12,60	-1,93	1,69	4,91

* Джерело: розроблено автором на основі даних НБУ [4].

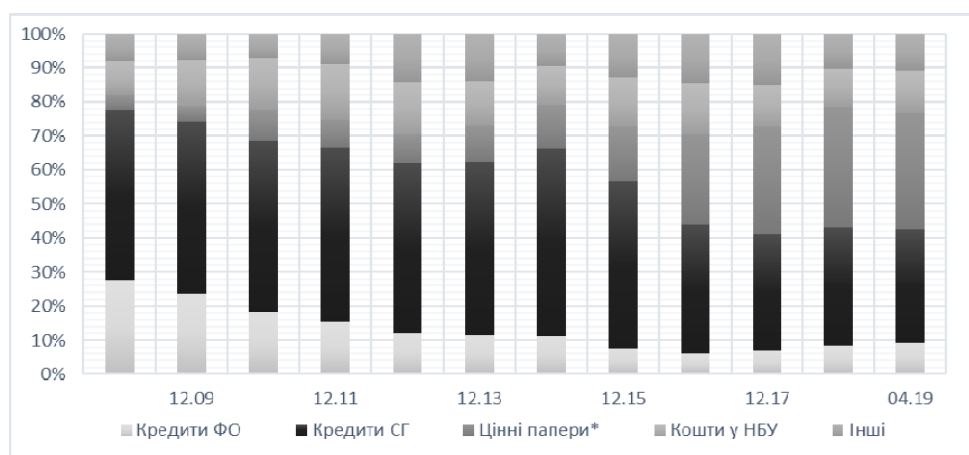

Рис. 1. Структура чистих активів сектору за складовими [7].

Найбільшу частку у структурі активів займає кредитний портфель, що характеризує специфіку діяльності банків, розкриває їхні бізнес-моделі. Так, частка наданих кредитів упродовж аналізованого періоду коливається від 56-64% і відображає тенденцію до зменшення. Це пояснюється уповільненням темпів кредитування корпоративного сектору, а також зростанням частки непрацюючих активів на балансах банків. Водночас темп зростання кредитного портфеля демонструє позитивну динаміку, яка у першу чергу зумовлена стрімким зростанням споживчого кредитування упродовж останніх років.

Резерви за активними операціями у структурі активів займають частку від 20-29%, а темп їх зростання уповільнився. Це загалом є позитивним, оскільки означає,

що банки сформували достатній обсяг резервних коштів під непрацюючі кредити, а також свідчить про якість нових кредитів.

Іншим видом активних операцій банків є інвестування. Частка вкладень у цінні папери загалом у активах починає зростати з 2016р. та станом на 01.09.2019р. становить 23,02%, проте темп зростання – зменшився. Це стало наслідком скорочення обсягів ОВДП та депозитних сертифікатів на балансах банків.

Готівкові кошти, а також кошти на коррахунках у НБУ становлять незначну частку у структурі активів – на 01.09.2019р. 2,5% та 3,02% відповідно.

Інформативним показником, що демонструє ефективність використання активів банку, є ROA – рентабельність активів. Починаючи з 01.01.2019р. має позитивне значення – 1,69%, а вже на 01.09.2019р. – 4,91. Така ситуація зумовлена відновлення прибуткової діяльності банків.

Одним зі стратегічних завдань у найближчій перспективі як НБУ, так і урядом визначено відновлення кредитування. Така синергія у визначенні мети лише пришвидшить її досягнення. Проведемо детальний аналіз структури та якості кредитного портфеля банків для визначення основних перешкод стосовно поживлення кредитування реального сектору економіки, що є основною передумовою забезпечення стійкого економічного зростання (табл. 2).

Таблиця 2

Загальний обсяг наданих кредитів*

	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019	01.09.2019
1. Загальний обсяг кредитів млн. грн., у тому числі:	981 627	998 682	1 016 657	1 073 131	1 059 924	990 845
1.1. У національній валюті	433 826	504 999	570 627	613 994	601 334	618 782
1.2. В іноземній валюті	547 802	493 683	446 031	459 137	458 590	372 063
2. Рівень доларизації кредитного портфеля, %	55,81	49,43	43,87	42,78	43,27	37,55

* Джерело: розроблено автором на основі даних НБУ [4].

Розглядаючи дані, наведені у табл.2, можна дійти висновку про те, що у банківській системі є значний рівень доларизації, яка є загрозою для фінансової стабільності (рис. 2).

Такий обсяг доларизації у банківській системі (рис. 2) є наслідком кризових тенденцій попередніх років та девальвації гривні. Кредити в іноземній валюті як правило приваблюють позичальників через нижчі процентні ставки, проте у випадку суттєвої девальвації гривні, зростає кредитний ризик, а це призведе як до погіршення платіжної дисципліни цього суб'єкта, так і фінансового стану банків. Стосовно доларизації депозитів, то низькі процентні ставки сприяють її повільному зменшенню. Після кризових подій закономірним є зниження рівня доларизації. Як оцінюють фахівці, для відкритої економіки прийнятним є її рівень у межах 20-30%. Загалом і банкам, і НБУ варто направити свої зусилля для значного зменшення рівня доларизації, а це сприятиме зниженню системного ризику банківського сектора.

Проаналізувавши структуру кредитного портфеля за термінами (рис. 3) варто відзначити, що переважають позики до 1 року. Ця ситуація зумовлена стрімким поживленням споживчого кредитування, де в основному переважають кредити на короткий термін.

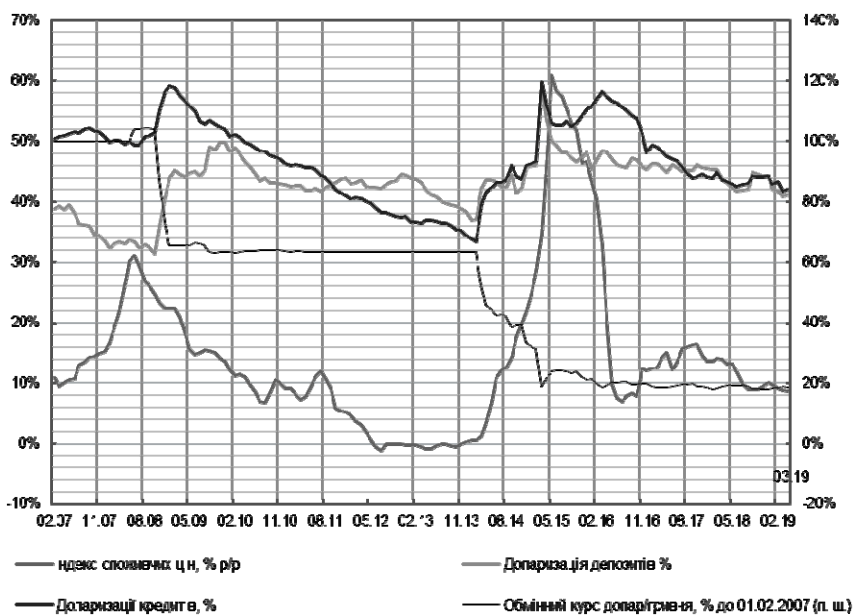

Рис. 2. Динаміка доларизації банківського сектору [7].

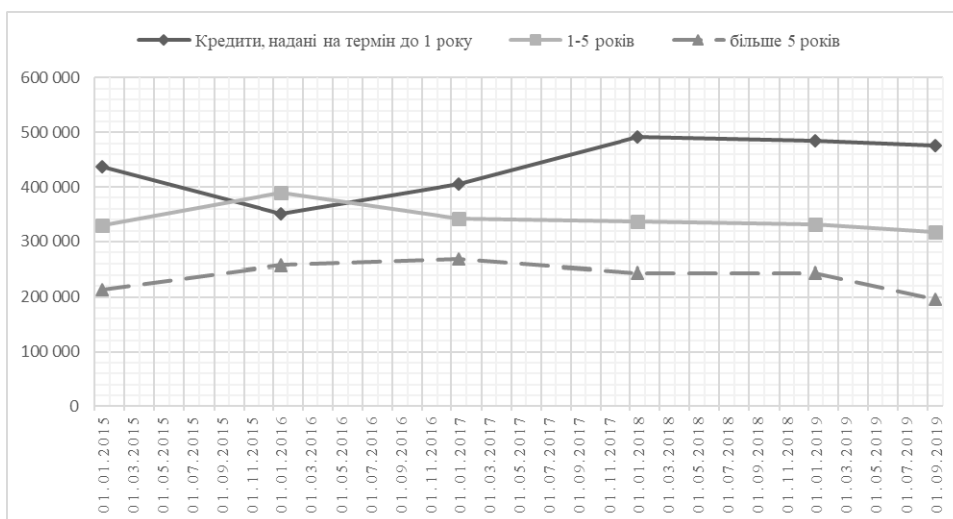

Рис. 3. Строкова структура кредитного портфеля банків України [7].

З метою забезпечення зростання ВВП швидкими темпами необхідно сприяти збільшенню кредитування корпоративного сектора (табл. 3).

Таблиця 3

Розподіл кредитного портфеля за видами економічних суб'єктів*

	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019	01.09.2019
Кредити юридичним особам, млн. грн.	807 441	837 295	844 896	874 259	859 355	781 059
Кредити фізичним особам, млн. грн.	170 822	159 957	170 240	195 997	197 803	206 604
Частка кредитів юридичним особам у загальному кредитному портфелі	82,54	83,96	83,23	81,69	81,29	79,08
Частка кредитів фізичним особам у загальному кредитному портфелі	17,46	16,04	16,77	18,31	18,71	20,92

* Джерело: розроблено автором на основі даних НБУ [4].

За даними, відображеними у табл.3, бачимо, що зростає частка кредитів, наданих фізичним особам. На 01.09.2019р. становить – 20,92%, що спричинено активним зростання споживчих кредитів.

Розподіл кредитів за видами економічної діяльності є таким: 35% – оптова та роздрібна торгівля; 23,9% – переробна промисловість; 8,27% – сільське господарство, решта – інші види. Така структура демонструє, що головний акцент в економіці покладено на підприємства оптової та роздрібної торгівлі, тобто з низьким операційним циклом. Для досягнення стійкого економічного зростання необхідно змінити пріоритети на підприємства інноваційних та високотехнологічних галузей національної економіки.

Останніми роками простежується тенденція щодо суттєвого збільшення кредитування фізичних осіб (табл. 4, рис. 4).

Таблиця 4

Кредити домогосподарствам (фізичним особам) за цільовим спрямуванням, млн. грн. *

	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019	01.09.2019
Загальна сума кредитів ДГ	174 869	163 333	174 182	201 102	202 883	212 480
Споживчі кредити	104 879	101 528	122 066	151 625	153 491	169 912
На придбання нерухомості	66 169	58 549	48 268	44 458	44 473	36 796
Інші кредити	3 821	3 255	3 848	5 019	4 918	5 772

* Джерело: розроблено автором на основі даних НБУ [4].

Зростання обсягів кредитів фізичним особам є закономірним після кризових подій і пояснюється збільшення реальних доходів населення і їхніх споживчих настроїв. Унаслідок значного попиту на кредити процентна ставка теж зростає, що дозволяє банкам отримувати значні обсяги як процентного, так і комісійного доходів. Крім того, банки зацікавлені у такому виді кредитування (рис. 5), адже воно має багато переваг. По-перше, висока платіжна дисципліна позичальників.

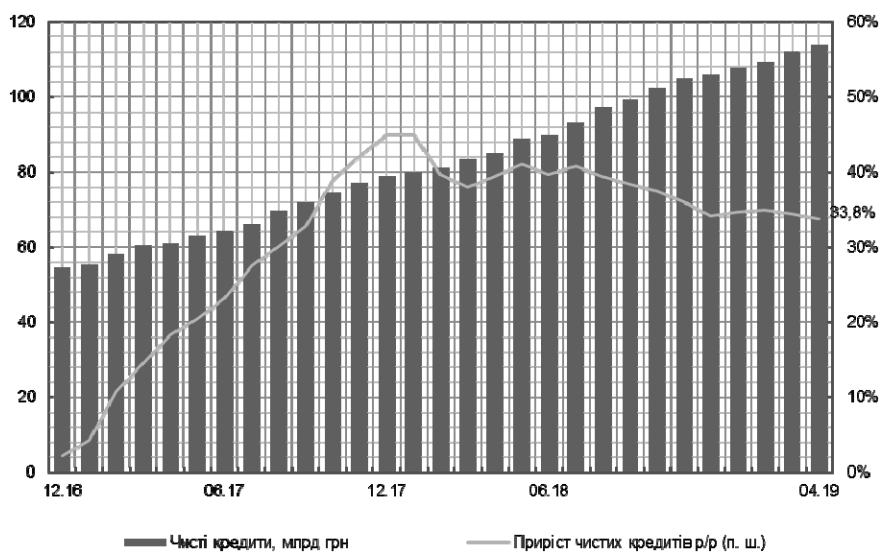

Рис. 4. Чисті кредити фізичним особам у гривні, млрд грн [7].

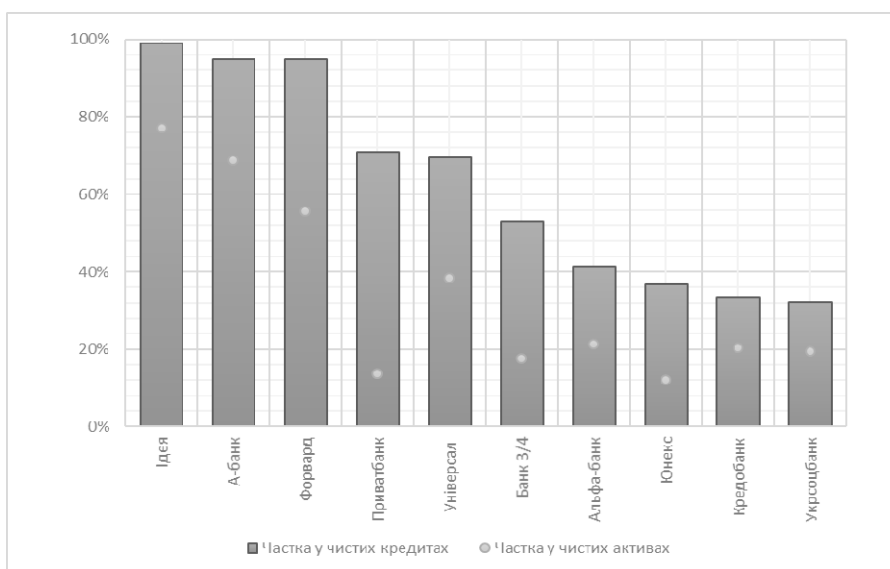

Рис. 5. Топ-10 банків із найвищою часткою споживчих кредитів у чистому кредитному портфелі [7].

По-друге, значні ефективні ставки, що дозволяє генерувати прибутки за прийнятної рівня ризику. Відповідно все більше банків починають переорієнтувати свій бізнес на надання кредитів фізичним особам.

Частка кредитів домогосподарств у загальному кредитному портфелі відображає тенденцію до зростання з 2016р. та станом на 01.09.2019р. становить 20,92%. Поки що така структура не створює значних ризиків для банківської системи, проте банкам слід раціонально оцінювати кредитний ризик таких позичальників і своєчасно формувати резерви.

Головним драйвером у забезпеченні економічного зростання є відновлення корпоративного кредитування, проте накопичені дисбаланси попередніх періодів та кризові події у банківському секторі упродовж 2014-2016рр. не дають змоги цьому сприяти. На заваді цьому також є значна частка непрацюючих кредитів та відсутність якісних платоспроможних позичальників (рис. 6-7, табл. 6).

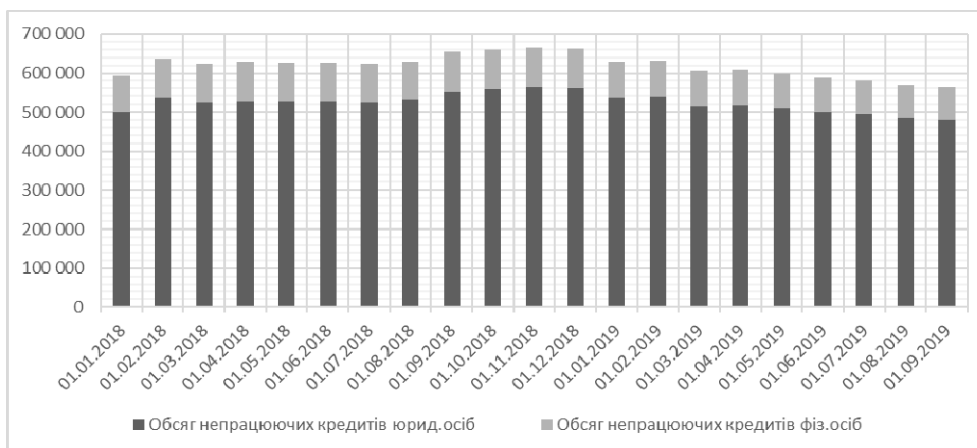

Рис. 6. Загальний обсяг непрацюючих кредитів у банківській системі України, млн. грн. [7].

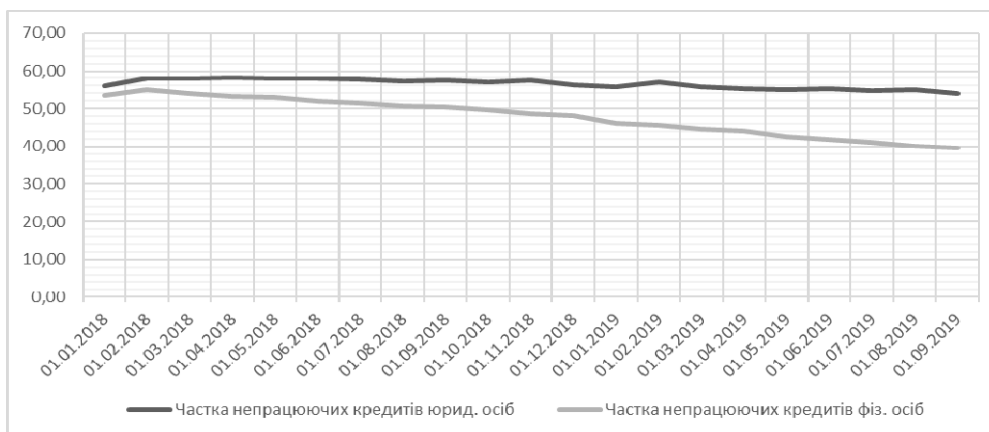

Рис. 7. Структура непрацюючих кредитів [7].

Таблиця 6

Частка непрацюючих кредитів за групами банків, %*

	01.01.2018	01.04.2018	01.07.2018	01.10.2018	01.01.2019	01.04.2019	01.07.2019	01.09.2019
Частка непрацюючих кредитів	54,54	56,45	55,68	54,31	52,85	51,68	50,77	49,28
у т.ч. банки:								
з державною часткою, з них	71,12	72,29	71,06	69,40	67,92	65,21	65,38	63,95
ПАТ КБ «Приватбанк»	87,64	85,66	84,64	83,31	83,35	82,36	81,46	80,92
з державною часткою крім ПАТ КБ «Приватбанк»	55,75	60,59	59,11	57,42	54,96	50,59	51,17	48,99
іноземних банківських груп	41,01	43,45	42,54	41,73	38,50	39,18	36,86	35,27
з приватним капіталом	24,08	24,80	24,09	24,72	23,01	21,75	21,37	20,08

* Джерело: розроблено автором на основі даних НБУ [4].

Упродовж аналізованого періоду спостерігається ситуація зі зменшенням суми і частки непрацюючих кредитів, що було зумовлено лише статистичним ефектом від зростання споживчого кредитування, а не поліпшення якості кредитного портфеля. За даними рис. 6 загальна сума непрацюючих кредитів станом на 01.09.2019р. становить близько 560 млрд. грн. У відносних величинах становить 49,28%, тобто майже половина виданих кредитів не обслуговується позичальниками. Банки сформували резерви під ці кредити. За оцінками НБУ, під ці кредити сформовано близько 90% резервів. Найбільша частка проблемних кредитів (табл. 6) є на балансах державних банків, а найнижча – у банках з приватним українським капіталом.

Отож, можна виділити такі ключові недоліки, завдяки яким відновлення кредитування реального сектора відбувається повільнішими темпами, ніж очікується:

1. Значна частка непрацюючих кредитів на балансах банків.
2. Відсутність достатньої кількості платоспроможних позичальників.
3. Нестабільна макроекономічна ситуація.
4. Недостатній захист прав кредиторів, позичальників.

Таким чином, усунення або зведення до мінімуму перелічених факторів дозволить забезпечити зростання інвестицій у розвиток корпоративного сектору, що сприятиме збільшенню ВВП, підвищенню податкових надходжень до бюджету, поліпшенню загального рівня життя населення.

1. Забчук Г.М. Активізація банківського кредитування реального сектору економіки як передумова відновлення економічного зростання // Економічний аналіз. 2018. Том 28. №1. С. 172-177
2. Диба Л.М. Активізація банківського кредитування малого і середнього бізнесу в системі заходів по подоланню фінансово-економічної кризи // Економічний вісник університету. 2014. Вип. 23(1). С. 201-205.

3. Лаврик О.Л. Аналіз банківського кредитування в сучасних умовах розвитку економіки України // Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2016. Випуск №2. С. 69-78
4. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua/>
5. Річний звіт НБУ за 2018 рік. URL: <https://www.bank.gov.ua/>
6. Огляд банківського сектору. 2018-2019 рр. URL: <https://www.bank.gov.ua/>
7. Звіт про фінансову стабільність. 2018-2019 рр. URL: <https://www.bank.gov.ua/>
8. Макроекономічний та монетарний огляд. 2018-2019 рр. URL: <https://www.bank.gov.ua/>

References

1. Zabchuk H. «Aktyvizatsiia bankivs'koho kredyтування real'noho sektoru ekonomiky iak peredumova vidnovlennia ekonomichnoho zrostannia». *Ekonomichnyj analiz* 28 (2018): 172-177
2. Dyba L. «Aktyvizatsiia bankivs'koho kredyтування maloho i seredn'oho biznesu v systemi zakhodiv po podolanniu finansovo-ekonomichnoi kryzy». *Ekonomichnyj visnyk universytetu* 23 (2014): 201-205
3. Lavryk O. «Analiz bankivs'koho kredyтування v suchasnykh umovakh rozvytku ekonomiky Ukrainy». *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktual'ni pytannia nauky i praktyky* 2 (2016): 69-78
4. Ofitsiynyi sait Natsionalnoho banku Ukrainy. <http://www.bank.gov.ua/>. [in Ukrainian]
5. Richnyj zvit Natsional'noho Banku Ukrainy za 2018 rik. <http://www.bank.gov.ua/>. [in Ukrainian]
6. Ohliad bankivs'koho sektoru za 2018-2019 roky: analitychne vydannia [Banking Sector Review in 2018-2019: analytical publication]. <http://www.bank.gov.ua/>. [in Ukrainian]
7. Zvit pro finansovu stabil'nist' za 2018-2019 roky: analitychne vydannia [Financial Stability Report in 2018-2019: analytical publication]. <http://www.bank.gov.ua/>. [in Ukrainian]
8. Makroekonomichnyj ta monetarnyj ohliad za 2018-2019 roky: analitychne vydannia [Macroeconomic and Monetary Review in 2018-2019: analytical publication]. <http://www.bank.gov.ua/>. [in Ukrainian]

ACTUAL TRENDS IN BANK LENDING

O. Shchurevych

*Ivan Franko National University of Lviv,
Prospekt Svobody 18, UA – 79008, Ukraine*

The article analyzes the key aspects of commercial bank lending operations in the post-crisis banking system recovery phase.

In order to ensure stable economic growth, it is important to help increase lending to the real sector of the economy, since by increasing the volume of granted loans by 10%, experts estimate that it is possible to get 2% of GDP growth. Therefore, it is important and at the same time difficult to ensure an active resumption of corporate lending. The strategic goal of the National Bank of Ukraine and the Government is to restore real sector lending in the near future and will be a major factor in economic growth. The purpose of the article

is to conduct a comprehensive analysis of the field of bank lending to identify major weaknesses, obstacles that do not allow to achieve the desired economic effect.

A structural analysis of the active operations of commercial banks was conducted to identify major obstacles and identify potential drivers of credit recovery. It was revealed that during the period under review for 2016-2019, assets grew due to the following factors: exchange rate revaluation of bank balance sheets and growth in consumer lending. In the structure of active operations, lending prevails, which is a reflection of the business model chosen by banks. The share of loans granted on bank balances ranges from 56 to 64% and reflects a downward trend.

If you look at the structure of the loan portfolio by maturity, it should be noted that short-term loans predominate. This situation is caused by the fact that consumer lending is growing rapidly, and in this segment loans are granted for a period of mostly up to 1 year. In recent years, there has been a trend towards an increase in the volume of loans to individuals. As of 01.09.2019 is 20.92%. This structure of the loan portfolio is not yet a threat to systemic stability, but banks should carefully and conservatively reserve for such loans.

The main factor contributing to economic growth is the resumption of lending to the real economy. The current situation in this segment is such that it is not possible to achieve this quickly. The main disadvantages that prevent this are the following. A significant proportion of non-performing loans on banks' balance sheets. Absence of sufficient quality solvent borrowers. Unstable macroeconomic situation. Insufficient protection of the rights of creditors, borrowers. Therefore, in order to achieve the strategic goal of securing rapid economic growth, these factors need to be explored in detail to identify possible ways of leveling them.

Keywords: bank lending, loan portfolio, consumer lending, corporate lending.